

Dr. W. J. L. M. J.

TRANSVAAL

DOOR EEN

TRANSVALER



MARYNEN & KNUTTTEL
ROTTERDAM

1897

TRANSVAAL

TRANSVAAL

TRANSVAAL

DOOR EEN

TRANSVALER



MARIJNEN & KNUTTEL

ROTTERDAM

1897

TRANSVAAL

TRANSVAAL



MARYNEN & KNUTTEL

Stoom-Snelpersdruk — MARYNEN & KNUTTEL — Rotterdam.

VOORREDE.

Na het gunstig onthaal dat deze beschouwing over den Transvaal in het Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage bij het publiek genoot, aarzelden wij niet deze in boekvorm het licht te doen zien.

De nuttige wenken hierin vervat alsmede de aangename beschrijving, zal het boekje niet alleen geschikt maken voor hen die zich in Transvaal gaan vestigen maar ook voor allen die den Transvaler een warm hart toedragen.

De Uitgevers.

ROTTERDAM, 1 Juli 1897.



I.

Was er in Nederland, een jaar of tien geleden, sprake van Transvaal, dan dacht men daarbij aan het land waar de Boer in onbepaalde vrijheid zijn pijp rookte, onder den boom voor zijn huis, midden op zijn onafzienbare plaats, ver over de Vaal en aan de grens van een, door allerlei onbekende kafferstammen bewoonde, wildernis. Zijn kaffer pastte op zijn vee en bebouwde den grond nabij het huis, terwijl de boer met zijn zoons, uren ver, te paard rondwaalden om antilopen te schieten of het spoor van kwagga's, olifanten en leeuwen te volgen; men dacht aan den Transvaalschen boer zooals die beschreven wordt in boeken als „Jan v. Dijk” en zooals die later zoo uitmuntend geschilderd is door den Heer Hendrik Muller.

Wordt echter tegenwoordig de naam „Transvaal” genoemd, dan denkt men daarbij nagenoeg uitsluitend aan Johannesburg en de goudmijnen, alsof geheel dit land der boeren ware opgelost in die goudstad.

Dat dit werkelijk een zeer algemeene meening is, bewijst de bekende geschiedenis van de inval onder Jameson, doch dat die meening werkelijk een zeer algemeene dwaling is, bewijst diezelfde geschiedenis, waaruit gebleken is, dat er buiten dat machtige Johannesburg der zoogenaamde beschaafde uit-

landers, nog een machtiger Transvaal der zoogenaamde onbeschaafde boeren bestaat.

Dit neemt niet weg dat Johannesburg een hoogst belangrijke stad en zonder twijfel het middelpunt is, waarom zich de aangelegenheden der Zuid-Afrikaansche Republiek tegenwoordig bewegen.

Het Transvaal van heden, met zijn uitgebreiden Regeerings- en ambtenaarsstaf, met zijn zoo snel en belangrijk vermeerderende bevolking, zijn ruime geldmiddelen, met zijn zeer uitgebreiden invoer, zijn gymnasium en andere kostbare inrichtingen voor onderwijs, zijn spoorwegen enz, heeft dit alles te danken aan Johannesburg's goudriffen.

Was dit rif, of, zooals men dat noemt „de Rand” ontdekt ergens aan de *grens* van Transvaal, dan zou het waarschijnlijk wel op een of andere manier gebleken zijn, dat die grens daar niet juist was aangegeven en die Rand nog juist viel binnen het gebied van de Kaapkolonie of het Charterland. Zoo althans ging het toen diamanten ontdekt werden in Kimberly, welke grond, juist op de grens van den Vrijstaat en de Kaapkolonie gelegen, eenvoudig door eene verandering op de kaart van den Vrijstaat werd afgenomen.

Op die kale, als het ware onbewoonbare plek, verrees toen als met toovermacht in een korten tijd de wereldbepaalde stad Kimberly, met haar lange breede straten, prachtige winkelhuizen, electricische tram. etc. etc.

Duizenden vreemdelingen stroomden daarheen om schatten te vergaren of ten minste een bestaan te vinden, maar dat alles had niet den minsten invloed op de wetten of de schatkist van den vrijstaat, waar men geen rekening behoefde te houden met de behoeften en wenschen van die vreemdelingen en waar de diamanten uit Kimberly geen nieuwe inkomsten aan den Staat bezorgden. De Vrijstaat van nu levert dan ook

maar weinig verschil met die van vóór 20 jaar. De veranderingen en verbeteringen op verschillend gebied, kunnen daar geleidelijk plaats hebben.

Johannesburg echter ligt niet op de grens, van een foutieve bepaling der grénzen kon dus geen sprake zijn en alzoo bleef Johannesburg met de goudmijnen een deel van Transvaal, welk land daarvan ten volle alle lusten en lasten te dragen heeft.

Was daar geen goud ontdekt, dan zou men van Transvaal niet meer gehoord hebben dan van den vrijstaat, en zoo ook Engeland de boeren met rust gelaten had, zou daar meer dan een menschenleven voorbijgegaan zijn, voor er die veranderingen plaats hadden gehad, welke nu in slechts een paar jaar tot stand werden gebracht.

De spoorwegen van Afrika's Zuid- en Oostkust loopen allen te zamen in Johannesburg en alleen aan het vervoer dáárheen hebben zij, voor het grootste gedeelte, hun ontstaan en bestaan te danken.

Toen omstreeks 4 jaar geleden Johannesburg nog niet was „aangesloten”, was het wel interessant die uitgebreide stad te beschouwen en daarbij te denken, dat dit alles dáar op die kale hoogte van zoo ver af was aangevoerd door niets dan ossenwagens, destijds het eenige middel van goederenvervoer.

Alles wat Johannesburg bevatte: de woonhuizen met hun meubilair, de winkels met hun geheelen inventaris en bovenal de kolossale inrichtingen op de mijnen met hun machineriën, ect., alles was daarheen gevoerd langs afstanden waarover de ossenwagens vele weken, ja maanden lang, „op pad” moesten blijven.

In de laatste jaren, door den spoorweg met de verschillende zeehavens verbonden, heeft Johannesburg zich snel en hoogst

belangrijk uitgebreid. Alleen tijdens de Jameson periode stond het bouwen 1 à 2 maanden stil, maar overigens wordt in en rondom de stad zooveel gebouwd als het verkrijgbaar materiaal slechts toelaat. De verschillende steenbakkerijen nabij de stad kunnen 't werk niet bijhouden. Geschikte bruine kleigrond is daar volop, en die buurt (de brick yards) vormt op zich zelf een niet onbelangrijke voorstad (township). De vervaardiging der steenen geschiedt uit de hand en ook machinaal. Al het werk wordt verricht door kaffers en de qualiteit der steenen hangt hoofdzakelijk af van het gehalte der klei daarvoor gebruikt en het meedere of mindere branden in de gewone steenhovens. Aan de gewone steenen wordt weinig zorg besteed, daarvoor is geen tijd en met het bouwen komt 't er ook zoo precies niet op aan, als de huizen maar zoo spoedig mogelijk gereed zijn.

° Met de verschillende voorsteden er bij heeft Johannesburg nu eene uitgebreidheid als b. v. Rotterdam, doch overigens zijn die twee plaatsen in niet één opzicht met elkander te vergelijken.

Een kaart van Johannesburg vertoont niets dan rechte straten, allen even breed en doorsneden door gelijke dwarsstraten. De grond tusschen deze straten is verdeeld in vierkante vakken, ieder groot 50 × 50 of 50 × 100 Eng. voet. Zulk een stuk grond is een „standplaats” of stand,” Johannesburg is namelijk, even als alle andere dorpen bij geproclameerde gronden, een „Standsdorp” d. w. z. dat de grond het eigendom blijft van den Staat en door de Regeering slechts *verhuurd* is (voor 99 jaar) en niet *verkocht*. Iedere maand, of zoo men wil, ieder jaar (vooruit) moet aan de Regeering huur worden betaald of, zooals men dat noemt „Standlicentie” nl. voor iedere stand 7 sh. 6 pence per maand. In den laatsten tijd wordt moeite gedaan om de Regeering

over te halen toestemming te verleen, dat men die standlicentie bij overdracht van zoo'n stand in ééns mag betalen voor die 99 jaren. Het is echter te hopen dat de Regeering niet in de valstrik loope, want hierdoor zou het karakter van „huur” verloren gaan en de Johannesburgsche Heeren na verloop van veel minder dan 50 jaar, de stands als hun eigendom beschouwen, terwijl er na de bewuste 99 jaar geen sprake meer zou zijn van terugname door de Regeering, en werkelijk, de heeren uitlanders nemen reeds meer dan genoeg!

Dat alle straten elkaar gelijkvormig recht kruisen en niet krom en verward door elkander behoeven te loopen, spreekt wel van zelf, daar men bij het aanleggen daarvan te beschikken had over geheel open, vlak terrein zonder rivier of eenig ander water doorsneden. Dit gebrek aan water in het dagelijks meer bevolkte Johannesburg, is zeker wel een van de grootste inconvenienten. Reeds jaren lang worden door de Regeering en het Johannesburgsche gezondheids-comité allerlei „waterschema's” opgetrokken, doch tot het goedkeuren of uitvoeren van eenig plan komt men niet.

Omstreeks twee jaar geleden heeft bv. een uitgebreide Regeeringscommissie alle plaatsen bezocht rondom Johannesburg, waarop zich bronnen of zoogenaamde „fonteinen” bevonden. Die commissie diende daarna een uitvoerig verslag in, vermeldende de hoeveelheid en kwaliteit van het water, dat iedere fontein kon leveren, benevens alle overige bijzonderheden, noodig tot het doen eener keuze, maar tot heden bleef het daarbij. Iedere eigenaar wil zijn grond gaarne tegen een zeer hoogen prijs aan de Regeering opdringen en geeft dus allerlei redenen op, waarom allen *zijn* plaats de eenige goede en geschikte is voor het doel. Wordt niet *zijn* grond gekozen, dan handelt de Regeering tegen het belang van het land alleen om persoonlijke vrienden of familieleden te gerieven

enz. Zodoende wordt het besluit telkens uitgesteld en ondervindt men in Johannesburg de groote ongerieven, verbonden, aan schaarschte en dikwijls totaal gebrek aan water.

Mist men dus in die rechte straten de aangename afwisseling en effecten, welke rivieren of kanalen kunnen teweeg brengen, ook van boomen of plantsoen is in die stad geen sprake. Wel in de omliggende voorsteden waar, bij het aanleggen der straten, boomen werden aangeplant, welke bij eenige verzorging snel en welig opschieten en aan die gedeelten van Johannesburg een meer aangenaam karakter verleen. Ook zijn bij de meeste huizen in die townships kleine of grootere tuinen aangelegd, waarvan in de stad zelve zoo min sprake is als in het centrum van alle andere groote steden. Ziet men teekeningen of fotografiën van Johannesburg's hoofdstraten, dan zijn die meestal genomen op de gunstigste punten, met een of meer der groote gebouwen op den voorgrond, terwijl in perspectief, links en rechts allerlei ornamentale huizen te zien zijn. In de werkelijkheid valt dit echter niet meé, want dan blijkt dat die groote winkelhuizen, hotels, clubs, Bankinstellingen etc. niet zoo dicht bij elkaar staan, maar dat daartusschen nog heel wat stands liggen, waarop nog dezelfde armoedige, vuile ijzeren huisjes staan als vóór 10 of meer jaren, welke krotten gebruikt worden voor pakhuisjes, armzalige winkeltjes, bars, werkplaatsen van smeden, loodgieters, schoenmakers enz.

In één woord: midden tusschen de z.g. prachtige gebouwen van Johannesburg staat men telkens voor huisjes, zooals men die in andere groote steden slechts vindt in armoedige vuile achterbuurten. Die groote gebouwen blijken ook geen van alle te zijn, wat men afgaande op de bekende teekeningen, zou verwachten. Ze zijn overdreven druk en bont opgesierd, zonder smaak en totaal stijlloos, in teekening en

bewerking zonder architectonische waarde, Werkelijk monumentale gebouwen, zooals bijv. Kaapstad in zoo groot aantal te zien geeft, moet men in Johannesburg niet zoeken, al hebben die daar veel meer geld gekost dan die in Kaapstad, want de prijzen van huizen en grond te Johannesburg zijn enorm hoog. Dagelijks wordt in Stands als het ware even druk gespeculeerd als in Shares. De waarde der Stands kan dan ook slechts een speculatieve waarde genoemd worden en de fabelachtige prijzen, die somtijds gevraagd en besteed worden, kunnen alieen bestaanbaar blijven zoo de bevolking en de goudproductie zich maar steeds blijft uitbreiden, zooals dat tot op heden het geval is.

Dat stands voor £ 20 à £ 30,000 verkocht worden is niets bijzonders.

Nu er zooveel grond in Johannesburg onbebouwd blijft liggen, door de buitensporig hooge prijzen die er voor gevraagd worden, vind de grond in de townships gemakkelijk koopers en zijn ook de prijzen voor de stands aldaar, in het laatste jaar, door elkander genomen, verdubbeld, terwijl eigenaars van grond aldaar nu ook al prijzen gaan vragen, waaraan zij een jaar geleden niet hadden durven denken.

Ook het groote Fransche kapitaal, dat in den laatsten tijd plaatsing zocht in Johannesburg, heeft niet weinig medegewerkt tot het opvoeren dezer prijzen.

Daar de stands, even als speculatiefondsen telkens van eigenaar verwisselen, vloeit er maandelijks geen gering bedrag aan belasting in de schatkist. Bij overmaking van ieder vast eigendom, dus bij het geven van transport, moet 4 pCt, der koopsom aan de Regeering worden betaald. Hoeveel dat in Johannesburg wekelijks bedraagt, heb ik niet kunnen nagaan, doch de hypotheken, die daar worden opgenomen op bebouwde en onbebouwde stands, bedroegen gedurende het laatste half-

jaar gemiddeld een millioen gulden per week, welk geld tegen 7, 8 en 9 pCt. intrest wordt verstrekt door de verschillende financieele instellingen aldaar gevestigd of vertegenwoordigd.

Of voor den grond nog lang zulke prijzen besteed zullen worden, ja, of die wellicht nog zullen blijven stijgen — dat is natuurlijk niet met zekerheid te zeggen. Zoolang de toestrooming van vreemdelingen blijft aanhouden, zullen er, evenals nu het geval is, woningen te weinig zijn, de huren dus uitermate hoog blijven; alle hotels overvol zijn. etc. etc. Alles hangt af van de resultaten, die de goudmijnen zullen blijven aanwijzen.

De fluctuatien in de Share-markt gebaseerd op allerlei speculateurs-intriges, zullen Johannesburg op den duur niet vooruit of achteruit helpen, doch de vraag is of de goudproductie nog langen tijd voldoende zal zijn om de enorme kapitalen, daarin belegd, rentegevend te maken, d. w. z. of het rif nog langen tijd rijk genoeg zal blijven om met voordeel bearbeid te worden.

De statistiek wijst wel maandelijks aan een geregelde toename der hoeveelheid gewonnen goud, maar men moet daarbij niet over het hoofd zien, dat het arbeidsveld zich blijft uitbreiden en bovenal, dat de inrichtingen en machineriën onophoudelijk worden vergroot en verbeterd, dat telkens de nieuwst bekende uitvindingen en toestellen worden toegepast om op de snelst mogelijke wijze zooveel mogelijk goud uit het erts te bekomen, zoodat die vermeerderde productie niet juist het gevolg is van den bijzonderen rijkdom van het Johannesburg-rif, hetwelk wellicht minder rijk is dan het Californische of het Australische was, welke gronden, vergeleken bij Johannesburg, slechts zeer primitief bewerkt werden.

De toekomst echter niet te voorspellen zijnde, bepaal ik mij tot de mededeeling, dat thans een bezoek aan de mijnen

een indruk maakt van groote, steeds toenemende welvaart en dat, als men uren lang van af Johannesburg, in de richting naar Krugersdorp den Rand volgend, de eene mijn na de andere passeert en daar die machineriën rusteloos ziet en hoort werken, dag en nacht, men ontzag gevoelt voor zulke grootsche ondernemingen en tevens diep doordrongen wordt van de overtuiging, dat zoo'n reuzenarbeid gevoeld moet worden door geheel Zuid-Afrika en een grooten invloed op dat land heeft uitgeoefend.

Johannesburg is dus zonder twijfel de belangrijkste plaats van Transvaal, al is er dan van „schoonheid” nog niet veel sprake.

Die schoonheid wordt weinig in de hand gewerkt door de daar heerschende zand- en stofwinden. Hoewel in het centrum der stad de pleinen en hoofdstraten volgens het Mac Adam-systeem met zware stoomrollen in orde gehouden worden, zoo neemt dat niet weg, dat bij de sterke winden, die voortdurend door die zoo hoog gelegen stad blazen, wolken van warm bruin zand overal heen dwarrellen, iedereen en alles met een laag bruin stof bedekkend.

De Johannesburgsche dames trotseeren dit bezwaar echter met koene onversaagdheid en wandelen door de dikkestofwolken in toiletten, als dwaalden zij in Scheveningen door het opwaaiende duinzand bij een middagconcert voor het Kurhaus, of zij vertoonen zich, in een of ander kostbaar en in het oog loopend costuum in haar rijtuig, een mooien pony besturend.


Zij toeren dan wat door de voornaamste straten, liefst op het drukste uur van den dag, houden stil bij eenige der grootste winkels, vertoonen daar met een verheugd gelaat al wat zij schitterends en kostbaars bij zich rondragen enz. Het gehalte van de groote dames, die den naam hebben

aangenomen van de groote heeren met wien zij thans samen wonen, is al niet veel beter dan 't gehalte van de groote gebouwen waarop Johannesburg boogt. Aan de prostitutie die, evenals alles in Johannesburg, spoedig een grooten omvang aannam, wilde de Regeering geen wettelijke bepalingen voorschrijven, doch die wilde men radikaal uitroeien door algeheel verbod en bij overtreding daarvan, gevangenisstraf en geldboete. Of de Regeering dit standpunt zal kunnen handhaven, zal de tijd leeren.

Hoewel de bevolking van Johannesburg voor een zeer groot gedeelte bestaat uit Duitschers, Franschen, Belgen, Nederlanders, Aziaten, Afrikaners, ja wellicht personen van alle mogelijke nationaliteit, zoo wordt daar toch bijna geen andere taal gebruikt dan de Engelsche, Alleen de kaffers spreken elkander dikwijls in 't Afrikaansch-Hollandsch aan maar verder zou men meenen in een Engelsche kolonie te zijn, of liever in een Engelsche stad, want in Kaapstad, zoo geheel Engelsch, wordt wellicht nog meer Hollandsch gesproken dan in Johannesburg.

Aan publieke vermakelijkheden is daar geen gebrek: Theaters, waar allerlei rondreizende Engelsche variété-gezelschappen of zoogenaamde „opera“-troepen optreden, waar bokkers hun edele kunst vertoonen voor een groot en enthousiastisch publiek; verder wedstrijden van voetbalspelers, cricket, lawntennes, golfspel en, vooral niet te vergeten, de races met de daaraan verbonden loterij en dobbelspel. Op een race-dag staat in Johannesburg alle bezigheid stil en een onafzienbare rij van allerlei rijtuigen rent heen en terug naar de race-baan even buiten de stad. De speculatie-reclame, die Johannesburg zelfs een klein Londen heeft durven noemen, werd waarschijnlijk bedacht op of bij zoo'n race-baan, want tusschen de file van rijtuigen, waarin en waarop dames en heeren in

hun kostbaarste toiletten, in hartstochtelijke spanning den loop der paarden volgen, tusschen de razende en schreeuwende bookmakers, etc., zou men eerder meenen in Londen te zijn, dan in het land van den Transvaalschen boer, die dan ook op zoo'n race zoo min op zijn plaats zou zijn als bijv. een Geldersche boer op een gala-diner in Den Haag.





II.

Pretoria, de tweede plaats van beteekenis in Transvaal, vormt in bijna alle opzichten een contrast met Johannesburg. Laatstgenoemde stad ligt boven op een kalen heuvel, terwijl Pretoria is aangelegd in een waterrijk, groen dal, rondom omringd door een schilderachtigen bergrand. Komt men, na een lange reis van af de kust, door de eentonige, onvruchtbare, bruine vlakte eindelijk aan den bergrand, dan staat men verrast midden in die kale, als het ware onbewoonbare wereld — een zoo frisch groen plantsoen onder zich te zien.

Daar, op slechts enkele uitzonderingen na, alle huizen van één verdieping zijn, ziet men, bij den eersten aanblik, meer boomen en groen, dan huizen, doch dichterbij komend, blijkt dat tegenwoordig bijna alle straten in de stad, nagenoeg geheel bebouwd zijn. Ieder huis staat op zich zelf en is omgeven door een tuin of tuintje, waarin de eiken- of wilgen, of z.g. blauwgomboomen, welke daar sedert jaren stonden, en dus zeer gewenschte schaduw kunnen geven, zooveel mogelijk gespaard worden. Dat ook hier de straten alle even breed en rechtlijnig zijn aangelegd, maakt een minder onaangenamen indruk door den rijken plantengroei, terwijl bovendien door het golvende terrein, de eentonigheid dikwijls verbroken wordt.

Daar over het algemeen in Pretoria groote welvaart heerscht, zijn bijna alle tuinen uitmuntend onderhouden en voorzien van een groote verscheidenheid van planten en bloemen, die alleen in dat klimaat zoo rijk en welig kunnen bloeien. De fonteinen in de nabijheid van Pretoria geven, ook na de langdurigste droogte, helder drinkwater in overvloed, zoodat ook daardoor de bloemgaarden frisch en bloeiend gehouden kunnen worden.

Alleen in het centrum der stad, waar zich de kantoren, Gouvernementsgebouwen en de voornaamste winkels bevinden, zijn de huizen aaneengebouwd en heeft Pretoria het landelijke aanzien verloren.

Zoo bewegelijk en rumoerig druk als 't in Johannesburg toegaat, zoo kalm en rustig stil vertoont zich Pretoria. Zooals bekend, is Pretoria de zetel der Regeering en dus de woonplaats van den zeer uitgebreiden staf Gouvernements-ambtenaren met hunne familiën, terwijl het Hoog Gerechtshof, het artillerie-kamp, alle Staatsinrichtingen voor onderwijs, de Staatsdrukkerij, de hoofdkantoren en werkplaatsen der Spoorweg-maatschappij enz. daar gevestigd zijn. Aan ieder dezer instellingen is een groot aantal personen verbonden, te zamen met de handelaars, winkeliers, hotel- en barhouders, werklieden etc. uitmakend de bevolking van Pretoria.

Die bevolking bestaat voor het grootste gedeelte uit Hollanders en Afrikaners. Tot het verkrijgen van een of andere Gouvernementsbetrekking, moet men in de eerste plaats genaturaliseerd en voldoende met de landstaal (Hollandsch) bekend zijn. Voor naturalisatie moet men zich laten inschrijven bij den veldcornet van de wijk waar men zich vestigt. Een veldcornet is de persoon, belast met de bewapening der burgers uit zijn wijk, welke burgers hij oproept, zoodra dit noodig blijkt en die zich dan te gedragen

hebben naar de door hem te geven orders. Twee jaar na de inschrijving bij den veldcornet kan men bij de Regeering (afd. Staatssecretariaat) aanvragen doen tot naturalisatie. Blijkt dat men zich gedurende zijn verblijf in de Republiek behoorlijk en naar de wetten des lands gedragen heeft, de belastingen betaalde etc., dan wordt toestemming tot naturalisatie verleend en legt men voor den landdrost den eed af, waarbij men zijn andere nationaliteit afzweert en trouw en gehoorzaamheid belooft aan de Regeering der Republiek. Tegen betaling van £ 2 ontvangt men dan den brief van naturalisatie, ondertekend door den Staats-President en den Staats-Secretaris.

Veel strenger dan vroeger, wordt er in den laatsten tijd op toegezien, dat niemand in eenige Gouvernementsbetrekking wordt aangesteld, die niet behoorlijk genaturaliseerd is.

Nog niet lang geleden waren bijv. onder de artilleristen en onder de politiebeamten van hoog tot laag, slechts zeer weinig genaturaliseerde personen. Bij gevolg werd slechts bij uitzondering in die kringen de landstaal gebruikt en het maakte op mij een diepen indruk, toen ik mij voor het eerst voor de woning van den Staatspresident Paul Kruger bevond, de artilleristen, daar als schildwacht dienst doende, met echt Engelsche trones, elkaar, veelbeteekenend lachend, in het Engelsch te hooren toespreken over het feit, dat de papegaai op de stoep van Oom Paul ook al aardig Engelsch begon te praten, en zijn best deed om het Engelsche volkslied uit te schreeuwen.

Bij de Jameson-geschiedenis is gebleken, hoe onvertrouwbaar die niet genaturaliseerde ambtenaren zijn. Het hoofd der deductive politie bleek ook een der hoofden te zijn van het complot, dat Transvaal bij verrassing bij Rhodesia wilde inlijven. In zijn betrekking als ambtenaar der Republiek

had hij in de eerste plaats gezorgd voor de geheime invoering der wapenen en ammunitie, welke hij voor een groot gedeelte liet verbergen onder de vloeren zijner woning en kantoren.

Sedert wordt er streng de hand aan gehouden, dat slechts genaturaliseerden in dienst komen.

Bij de zooveen genoemde diensten ziet men nu bijna geen andere personen dan Transvalers, althans Afrikaners (ook Hollanders en Duitschers). Dat een Engelschman zich laat naturaliseeren, is een groote zeldzaamheid en als hij daarbij de Hollandsche taal — d. i. de Transvaalsche „landstaal” — moet kennen, dan wordt zoo'n geval bijna een merkwaardigheid.

Ten eerste heeft een Engelschman een sterk vooroordeel en weerzin tegen die taal, die hij slechts goed genoeg acht voor Boeren en Kaffers, waarom Hollandsch door hem dan ook „kombuistaal” genoemd wordt, doch bovendien vindt een Engelschman iedere andere taal dan Engelsch tamelijk overbodig.

Het is, zacht genomen, vermakelijk om te hooren, hoe hij ieder, die zich niet gemakkelijk in zijn, dikwijls barbaarsch klinkend Engelsch kan uitdrukken als stupide of ezelachtig bestempelt, doch over het hoofd ziet, dat hij zelf niets anders kan spreken dan zijn onwelluidende moedertaal en dus, wat dat betreft, een heel eind lager staat dan de meeste Kaffers in Zuid-Afrika, want die spreken, behalve meer dan een soort Kaffertaal (of dialect), gewoonlijk zeer gemakkelijk Hollandsch en even gemakkelijk Engelsch, terwijl zij, die bijv. in Duitse families werkzaam zijn, in korten tijd ook die taal leeren gebruiken.

De bewering als zou de Transvaalsche Regeering bij voorkeur Hollanders tot ambtenaren aanstellen, is een onwaar-

heid, bij alle mogelijke gelegenheden luid verkondigd door de Engelschgezinde en zg. „Afrikaner partijen,” waardoor zij de onmiskenbaar groote invloed van het Hollandsch element in Transvaal, zooveel mogelijk willen tegengaan.

Is er een andere Gouvernementsbetrekking vacant, onverschillig welke of waar, dan wordt lang vooruit en bij herhaling geadverteerd in de Staatscourant en verschillende der meest verspreide Transvaalsche couranten, waarbij sollicitanten worden opgeroepen en waarbij vermeld worden de voorwaarden, waaraan die hebben te voldoen.

Aangezien daarbij steeds vooraan staat de bepaling dat applicanten moeten zijn: „burgers van het land” of genaturaliseerde personen, voldoende met de landstaal bekend, zoo komen er van zelf hoofdzakelijk applicaties in van genaturaliseerde Nederlanders en Afrikaners. Voldoen beiden overigens in gelijke mate aan de eischen voor de betrekking gesteld, dan gaan steeds „landszonen” of Afrikaners vóór. Bij de meeste betrekkingen wordt natuurlijk méér gevorderd dan bekendheid met de landstaal en aan de overige eischen, bijv. voldoende kennis van drie, vier of méér talen, van administratie, rechtswetenschap, en in de vele gevallen dat diploma's moeten worden overlegd, kunnen de landszonen niet in aanmerking komen en blijft aan de Regeering geen andere keuze over dan uit de Hollandsche sollicitanten.

De bepaling, dat iedere Gouvernementsambtenaar voldoende met de landstaal (Hollandsch) vertrouwd moet zijn, is daarom noodig, daar alle correspondentie, alle documenten betrekkelijk Staats- of dienstzaken in 't Hollandsch geschreven of gedrukt moeten zijn. Onophoudelijk wordt op verschillende manieren getracht de Regeering over te halen deze bepaling niet zoo streng toe te passen, daar er, zooals het heet, zoo weinig belanghebbenden zijn, die die taal verstaan.

Alle regulatiën, wetten, staten, kwitantien etc. etc., betrekking hebbende op het mijnwezen bijv., wil men gaarne gedrukt hebben in 't Engelsch, desnoods met de Hollandsche tekst er boven, doch de Regeering, inziende, dat zij daarmee het dunne eind der wigge zou slaan in het fundament van haar zelfstandigheid, heeft zich nog niet laten bepraten en blijft weigeren.

Zoo de Regeering de landstaal niet blijft verdedigen en hoog houdt, dan is het met het land gedaan, en met hun taal kunnen de boeren ook gerust hun geweren en patronen opbergen. Dit weten de dagelijks onvermoeid de Regeering ondermijnende Engelsche en Verengelschte Afrikanen ook zeer goed, vandaar de onophoudelijke strijd, dikwijls op zeer lage manier gevoerd, in de vele courantjes dier partijen, tegen alles wat Hollandsch heet. Trots die zeer groote tegenwerking blijft het Hollandsch element zich langzaam maar zeker uitbreiden.

Iedere week komen vele honderdtallen van vreemdelingen, meest Engelschen uit Europa, Amerika en Australië, welke nagenoeg allen aan de reusachtige mijninrichtingen van den Rand plaatsing vinden en van wier groot aantal men zoo nu en dan eens opschrikt als de leiders der rusteloze oppositie hen (gelukkig waardelooze) petities laten teekenen. — Tegenover die honderdtallen komen iedere week slechts enkele Hollanders, doch, zijn die toegerust met kennis en met den ernstigen wil om, onder eerbiediging van de wetten en de Regeering des lands, die kennis toe te passen ten dienste van het land, dat hen zoo gastvrij ontvangt, dan wegen die enkelen wel op tegen de honderden, die slechts komen om geld te maken en meestentijds weder verdwijnen.

De kunstmatig in het leven gehouden oppositie tegen de Hollanders geschiedt dan ook niet uit liefde tot de „arme

Afrikaners", die, zooals het heet, bij hen moeten achterstaan, doch omdat de vijanden der Republiek de intellectueele kracht vreezen, die van dat onbeschaafde boerenland een krachtigen, goed georganiseerden, bij andere Mogendheden erkenden en gerespecteerden Staat kan maken, welke niet zoo onopgemerkt te annexeren zou zijn als hun roofzuchtige goouddorst wenscht. De Afrikaners zijn echter over het algemeen te verengelscht om dat in te zien en sluiten zich dus gemakkelijk bij die zoogenaamde oppositie of vooruitstrevende partij aan. Men moet toch vooral het woord „Afrikaners" niet verwarren met „Transvalers", want dat zou hetzelfde zijn alsof men bv. in Nederland in plaats van „Hollanders" ging spreken van „Germanen" en dat zoo lang deed, totdat Germania Holland onafscheidelijk aan 't hart drukte en in den machtigen, sterken, grootschen, Duitschen bond opnam.

Nu is er voor Nederland geen gevaar; daarvoor heeft dit land een veel te lange en geruststellende geschiedenis achter den rug; maar 't arme, zoo jeugdig zwakke Transvaal, voor dat land is het gevaarlijk, zoo daar het woord „Transvaler" wordt verdrongen om plaats te maken voor „Afrikaner". De oude voortrekkers mogen allen geboren zijn . . . natuurlijk *niet* in Transvaal, dat *kon* niet, maar in de Kaapkolonie of Natal of in den Vrijstaat, enfin ergens in „Afrika" en dus „Afrikaners" zijn, zooals ook alle Kaffers en Hottentotten; het is niet de vraag: vanwaar zijn de voorouders dezer natie gekomen, anders zou men natuurlijk nog veel verder terug moeten gaan, maar de vraag: van welk land zijn zij nu burgers en van welk land zullen zij de onafhankelijkheid en zelfstandigheid beschermen, zoolang zij nog hun geweer kunnen hanteeren. Dat land heet „Transvaal" en daarom zijn zij „Transvalers" en geen „Afrikaners". De groote rusteloos stokende oppositiepartij bestaat voor het overgroot gedeelte,

ja bijna uitsluitend uit hen die, zich „Afrikaners” noemen, hun opvoedig genoten in de Engelsche kolonies en wier leus is: „Afrika voor de Afrikaners” en wier vlag is: „een vereenigd Zuid-Afrika”

De „Hervormde of Gereformeerde” kerk, die haar predikanten en onderwijzers uit de Kaapkolonie ontvangt, laat geen steen onaangeroerd en geen gelegenheid voorbij gaan om het groote geluk af te schilderen, dat verbonden zou zijn aan een vereenigd Zuid-Afrika en als men bedenkt, dat Generaal Joubert, toen hij na de Jameson geschiedenis, de Vrijstaatsche burgers bedankte voor de door hen aangeboden hulp, in zijn aanspraak een lofrede hield op en het wenschelijke uitspraak van een groot en machtig „Vereenigd Zuid-Afrika”, dan begrijpt men dat het hoogst gevaarlijk is den naam „Transvalers” niet met hand en tand hoog te houden. Ten overvloed herinner ik hier nog aan het devies van Rhodes, den grooten en gevaarlijken vijand van Transvaal, den uitvoerder van Englands plannen: „Afrika moet en zal worden ééne vereenigde, machtige Republiek van af Capetown tot de Zambezie”.

Gelukkig verschijnen er ten minste enkele bladen, zooals bijv.: „De Volkstem”, die nu en dan een waarschuwend woord doen hooren. Ook herinner ik aan destijds verspreide „Liederen voor Transvaal” waarin o. a. voorkwam:

»Wij vragen geen hulp bij anderen aan
Wij hebben de kracht om zelf voort te gaan!
»Och! Geef mij uw hand, dan worden wij één”
Is 't zoete lied der verleiding.
Hoe lief! Wat een eer! Transvalers!

Neen! neen!

Wij danken voor die onderscheiding!”

Ten spijt van de ijverige apostelen voor een vereenigd Zuid-Afrika, ontwikkelde de zelfstandige Transvaal zich zoo

snel en zoo krachtig, dat het aantal staats-ambtenaren om zoo te zeggen „dagelijks” vermeederde en het kolossale Gouvernementsgebouw spoedig te klein werd. Dit gebouw, uit zandsteen opgetrokken, drie verdiepingen hoog, en ter grootte ongeveer van het paleis op den Dam, werd zes jaren geleden in gebruik genomen en bevat een zaal, waarin de zittingen der leden van den Eersten Volksraad gehouden worden, een dito voor den 2ⁿ Volksraad en verder kantoren voor den Uitvoerenden Raad en voor de verschillende Departementshoofden met hun personeel als: het Dep. van den Staats-Secretaris, Dep. v. Mijnwezen, Landmeter-Generaal, Registrateur van Akten, Thesaurier-Generaal, Auditeur-generaal, Dep. van Publieke Werken, Postmeester-Generaal, Dep. van Invoerrechten, Telegrafie, Commandant, Generaal-Superintendent van Naturellen, Spoorweg-commissaris, Dep. van Onderwijs, Weesheer, Staats-procureur, Staats-sollicitor enz. Er bleef in het begin nog ruimte genoeg over om verschillende kamers af te staan voor een museum, waarin hoofdzakelijk voorwerpen werden tentoongesteld, betrekking hebbende op of afkomstig van de oude voortrekkers en verder curiositeiten van verschillende kafferstammen.

Tegenwoordig is dit museum overgebracht in een afzonderlijk gebouw en begint onder toezicht van dr. Breyer niet onbelangrijk te worden. Het Gouvernementsgebouw met zijn klokketoren, waarop een vrijheidsbeeld, maakt een rustigen, aangename indruk. Tegenwoordig is het op alle plaatsen van electricch licht voorzien en zijn sommige afdelingen vrij kostbaar gemeubileerd doch, zooals gezegd, door de ongekend groote uitbreiding en ontwikkeling op ieder gebied, werd het werk aan ieder departement zoo belangrijk vermeederd, dat binnen weinig tijd het groote gebouw veel te klein werd. Nieuwe gebouwen werden door de Regeering aangekocht of

gebouwd, zooals een voor het nu zeer belangrijke departement van Invoerrechten, een voor de kantoren van den weesheer, voor het Dep. van onderwijs, voor het telegraaf Departement, terwijl ook de kantoren van den Staats-Sollicitor en van den Inspecteur Generaal van kantoren buiten het Gouvernementsgebouw gehouden worden.

Rekent men hierbij, dat bovendien in Pretoria voor den Staat nog in aanbouw zijn een nieuwe zeer groote Staatsdrukkerij, Hooggerechtshof, Gymnasium, Modelschool, Postkantoor en verschillende kleinere gebouwen, dan blijkt daaruit de belangrijke uitbreiding van de Gouvernementsdiensten.

Een andere oorzaak waardoor de populatie in Pretoria zoo belangrijk vermeerdert, is de vestiging aldaar van de kantoren en werkplaatsen der Zuid-Afrikaansche Spoorweg-maatschappij, waardoor vele honderden, meest Hollanders en daaronder zeer velen met vrouw en kinderen, in Pretoria hun woonplaats vonden.

Dat er dus in alle deelen van Pretoria druk gebouwd wordt om die steeds vermeerderende bevolking te kunnen doen huizen, spreekt van zelf, en dat de waarde van den grond daardoor voortdurend hooger werd, behoeft ook geen betoog.

Ook in Pretoria worden voor de erven prijzen betaald, die men vier of vijf jaar geleden onmogelijk geacht zou hebben.

Ervan in 't centrum brengen van £ 5000 tot £ 10,000 op, terwijl naar de nog niet bebouwde buitenwijken gaande, de prijzen afdalen van £ 5000 tot £ 500 per stuk. Van erven à £ 200 of £ 300 per stuk, zooals vroeger, is nu in Pretoria geen sprake meer, zoodat in den laatsten tijd de eigenaars van de omliggende plaatsen daarvan z.g.n. „voorsteden” trachten te maken en daartoe de gronden, verdeeld in erven, aan de markt brengen, waarbij zij gedeeltelijk slaagden en voor verschillende erven koopers vonden, die — naar gelang

van de ligging — van af £ 40 tot £ 400 per erf betaalden. Trouwens, reeds geruimen tijd bezit Pretoria zijn voorsteden (Sunny-Side, Arcadia enz.) doch, daar deze onmiddelijk aan het dorp grenzen en voor een groot gedeelte bebouwd zijn, is de grond daar niet veel goedkooper dan in Pretoria en door elkaar genomen, driemaal hooger in prijs dan bijv. 3 jaar geleden.

Dat voor zulk omvangrijk bouwen werklieden in alle vakken gemakkelijk plaatsing konden vinden, ligt voor de hand en zoo er één zonder werk mocht zijn, kan dat alleen wezen door groot wangedrag, dronkenschap of zoo iets.


Een werkman moet zijn vak daar grondig verstaan, want voor het onbeteekenende werk zijn handen genoeg, terwijl bijv. alles wat in Holland gedaan wordt door sjouwerlieden, opperlui, jongens, halfwassen enz., in Transvaal wordt opgedragen aan kaffers, die in den regel uiterst handig zijn, spoedig iets aanleeren en weinig verdienen.

Een werkman verdient gemiddeld £ 20 per maand. Is hij ongehuwd en „vrij van sterken drank,” dan kan hij in Pretoria behoorlijk rondkomen met £ 12 à £ 15 per maand. Gehuwd, is £ 25 per maand voldoende om daar zóó te leven als een werkman in Holland met zijn gezin zou kunnen doen bij een inkomen van f 20 per week. De huishuur voor hem bedraagt daar minstens £ 5 of £ 6 per maand, doch bij het gebrek aan huizen moet hij veelal een duurder huren en verhuurt dan weder een of meer kamers aan „boarders” (kostgangers). Door het groot aantal ongehuwden, oud en jong, van allerlei stand, dat in Pretoria een onderkomen moet hebben, behoeft men niet lang uit te zien naar personen, die een of meer kamers willen huren met of zonder „kost.” De hotels zijn voor dit doel te duur en alleen geschikt voor hen, die slechts korten tijd daar vertoeven. Men

betaalt daar gemiddeld f 10 per dag, waarbij dan nog alle z.g. „vertering”, koffie, thee, bier, wijn enz. afzonderlijk betaald moet worden.

In een boardinghuis kan men voor £ 10 een maand lang logeeren.

De handel en winkelnering blijft zich, zooals van zelf spreekt, voortdurend uitbreiden in verhouding tot die meerdere bevolking en om te kunnen voldoen aan de orders van alle bij het bouwen betrokken personen. Deze thans zeer beduidende handel is nagenoeg uitsluitend in handen van groote Engelsche en Duitsche firma's die hun hoofdkantoren in Europa hebben en magazijnen en winkels in de voornaamste steden van de Kaapkolonie, Natal, den Vrijstaat en Transvaal, terwijl ook de honderden winkels langs de wegen door de Boeren- en Kafferplaatsen, voor het grootst gedeelte aan die firma's behooren, althans zeker allen hun goederen bekomen uit de bedoelde Engelsche magazijnen.





III.

De zaken der hoogst enkele Hollandsche firma's, die te Pretoria gevestigd zijn, hoewel met te gering kapitaal gedreven, waardoor zij zich niet zoo kunnen ontwikkelen als noodig en gewenscht is, werken, allen zonder uitzondering, met zeer bevredigend resultaat. Dat er in Nederland, waar zooveel kapitaal plaatsing zoekt, geen vertrouwen of moed genoeg bestaat om eenige millioenen bij elkander te brengen tot het oprichten van een krachtige handelszaak, is zeer te betreuren.

Kan de Hollandsche koopman niet meer concurreeren met zijn koloniale producten? Bestaat er geen industrie meer in Zaanland? Werken Scholten en Stork niet meer? Zijn er geen meubelfabrieken of fabrikanten van verfstoffen? Kunnen de speelgoedfabrieken niet concurreeren? Kan alleen de heer Harmens goede boter en kaas leveren? Welke fabriek van verduurzaamde levensmiddelen zendt die millioenen blikjes, waarmede alle winkels van onder tot boven gevuld zijn? Welke sigarenfabriek heeft daar filialen? Tilburg of Twente, kunnen die niet maken die dekens (kombaarzen) waarvan dagelijks zooveel verkocht worden in alle winkels en winkeltjes van blanken en koelies in en buiten de dorpen? Hollandsche jenever en likeur — nu ja! daarvan wordt

genoeg gezonden naar Transvaal, maar Nederland kan toch wel iets anders leveren?

Ik denk bijv. aan de diamant-industrie te Amsterdam, of aan Van Kempen te Voorschoten, Bouvy te Dordrecht, Smit te Kinderdijk met zijn electriche inrichtingen (of leverde die de installatie in de nieuwe Staatsdrukkerij, waar alles door electriche motoren wordt bewogen?)

De Hollandsche kooplieden en fabrikanten moeten niet wachten totdat er een order uit Transvaal komt, liefst met het geld vooruit daarbij. Men kan daar gemakkelijk klaar komen buiten Holland, maar, als ik er zeer op aandrigen den handel toch niet zoo uitsluitend aan andere natiën over te laten, dan zeg ik dat in het belang van Nederland, waar de handel en de industrie toch óók wel eenigen steun zullen willen hebben.

Zoo misschien, jaren geleden, met schade proeven genomen zijn — of zoo thans op zeer kleine schaal het een of ander wordt geprobeerd zonder schitterend resultaat, dat zegt niets dan dat men onoordeelkundig en niet als man van zaken handelde. Denkend aan die kolossale winkels en magazijnen in Pretoria en Johannesburg en aan de lange goederentreinen, die dagelijks van 's morgens tot 's avonds over de grenzen van Transvaal trekken om die magazijnen aan te vullen en allerlei machineriën etc. te brengen naar de mijnen te Johannesburg en elders, dan vind ik het jammer voor den Hollandschen handel en de industrie, alsmede voor de gewenschte gemeenschap tusschen Nederland en Transvaal, dat men die zaken niet flinker durft aanpakken.

Harmens met zijn boter heeft dit gedaan en had schitterend succes. Die firma zond niet een paar kistjes aan een agent, doch heeft ten eerste in Johannesburg eigen winkels en magazijnen en begon met van haar boter een groot

aantal kisten uit te zenden, welke allen gratis aan de meest geschikte winkeliers werden gegeven tot monster.

Dit was de eenige en beste reclame, die het artikel noodig had en binnen korten tijd was de Deensche en andere boter van de markt en iedereen vroeg en bestelde uitsluitend Harmens' boter, niet om den prijs — die was niet lager dan de andere merken — doch om de kwaliteit, die steeds onberispelijk en prima blijft.

Dit moet ernstig ter harte genomen worden, dat men slechts met artikelen van prima kwaliteit kan slagen, en zoodra daarvan wordt afgeweken, men de zaken na korter of langer tijd met verlies zal moeten opgeven.

Gecondenseerde melk bijv. wordt zeker in niet minder kwantiteit ingevoerd en verbruikt dan boter, want versche melk is daar zoo schaarsch, dat die in de steden of in het geheel niet te bekomen is of — voor zoover de voorraad strekt — tegen een prijs van plm. 60 cent per flesch en welke melk dan nog! Zoo een Hollandsche melkfabriek deed wat Harmens met zijn boter gedaan heeft, zouden er zeker duizenden kisten melk naar Transvaal geleverd kunnen worden, mits de kwaliteit eveneens superieur was.

Waarschijnlijk worden reeds verschillende Hollandsche fabrikaten onder Engelsch etiket door Engelsche exporteurs naar Zuid-Afrika verzonden — maar waarom kan dat niet direct gebeuren? Engelsche etiketten gebruikt Harmens ook — doch met zijn firma daarop duidelijk vermeld — en Harmens levert *direct*, dus zonder een gedeelte van zijn winst aan Engelsche handelaars af te staan.

Dat boter en melk in het land der boeren met hun rijkdom van vee niet verkrijgbaar zijn, vindt zijn oorzaak daarin, dat de boer, die voor eigen gebruik natuurlijk melk genoeg heeft en zoo nu en dan ook wel boter maakt, dit niet kan

brengen naar de steden of dorpen, omdat hij die met zijn wagen of kar eerst na vele dagreizen bereiken kan. Bovendien loopt het vee over zijn plaatsen vrij rond en wordt het kalf niet van de koe weggenomen. In den regel hebben de koeien zeer weinig melk, want het vee loopt wel vrij rond, maar moet dan ook maar zien zelf aan den kost te komen en dat is meestal hoogst moeielijk, want — behalve na de enkele zomerregens — zien de plaatsen er zoo treurig dor en kaal uit, dat men, oppervlakkig beschouwd, niet begrijpt waar die dieren hun voedsel moeten vinden.

Ook de duizenden schapen ziet men van vroeg tot laat rondloopen tusschen klippen en wilde struiken, zoekend naar plantjes, die in de schaduw van die steenen of struiken een minder uitgedroogden grond vindend, konden opgroeien, doch van malsche grasvelden, zooals Nederland die aanbiedt, is daar geen spoor. Waar het gras opschiet, gaat dat in die somtijds bijna tropische warmte zoo snel, dat het spoedig tot een meter lang is, maar tevens zoo hard en droog, dat het voor het vee ongeschikt is, hoewel die arme dieren struisvogelmagen schijnen te hebben. Ik heb hen gezien op mesthoopen met hun tongen als van leer, waarmede zij het harde scherpe gras afmaaien — geen gras, maar papier, oude lappen, vuil stroo etc. vretend.

Nu de voornaamste steden per spoor bereikbaar zijn, nu wordt er door boeren wier plaatsen aan de lijn liggen — dus ook uit den Vrijstaat en de Kolonies — wel boter gemaakt en verzonden, doch de hoeveelheid is nog steeds te gering om merkbaar te zijn op den handel in geconserveerde boter, terwijl de kwaliteit ook lang zoo fijn niet is.

Ook in den Vrijstaat is de grond treurig dor en ziet men daar, dagen achter elkander per spoor reizend, links en rechts, zoo ver het oog reikt, niets dan eentonig naakte-bruingrijze

niet maar bleef op pad in den wagen, die het cordon niet mocht overschrijden. Zoodra de Regeering zich van dien toestand overtuigd had (bij het laatste bezoek aan het Noorden door President Kruger en Commandant Cronjé van Krugersdorp hadden zij daartoe alle gelegenheid) werden dadelijk krachtige maatregelen genomen en wagens vol geladen met mealis etc. naar die streken verzonden. Bij die groote uitgestrektheid en dichte bevolking in het Noorden zal de toevoer van levensmiddelen groot, zéér groot moeten zijn, doch de belangrijkste uitgaven door de Regeering gedaan ten behoeve van de runderpest geschiedden aan de vele commissiën, die benoemd werden door het geheele land tot keering van vee uit besmette streken.

Die commissiën benoemden in hun districten personen, belast met het toezicht langs alle besmette lijnen, welke personen daarvoor zeer ruim worden betaald. Het aantal af te zetten lijnen werd steeds meer en de afstanden grooter. De som, die maandelijks moest worden uitbetaald voor dit opzicht, werd spoedig zoo schrikbarend groot, dat de Regeering deze wijze van bewaking heeft moeten opgeven en nu — evenals in den Vrijstaat — de burgers voor dat werk opcommandeert, evenals in tijden van ander gevaar.

Of de schatkist een dergelijke groote extra uitgave kan dragen, zal blijken uit het rapport dat de begrootings-commissie in het begin van '97 moet indienen. Over de groote inkomsten die over '96 verwacht werden, was reeds ruim beschikt. Zoo het werkelijk waar is wat eenigen tijd geleden in couranten werd geïnsinueerd, nl. dat het invoeren en verspreiden der runderpest een der middelen was waardoor Rhodes zijn vijandelijk doel wilde bereiken en helaas! de geschiedenis leert ons dat Engelsche landveroveraars reeds vroeger kleederen, door poklijders besmet, lieten verspreiden

onder volksstammen, op wier land de Britsche standaard moest waaien — zoo het werkelijk waar is, dan moeten toch die heeren Uitlanders het gelag betalen, want de Regeering zal dan wel maatregelen nemen om de inkomsten van het land te vergrooten en daarvan heeft van zelf Johannesburg het leeuwenaandeel te dragen. Dit herinnert mij aan mijn eerste bezoek aan het Gouvernementsgebouw te Pretoria, toen dit nagenoeg voltooid was.

Eenige Johannesburgsche heeren vroegen mij wie dat gebouw liet zetten? waarop ik nuchter antwoordde, dat de Regeering dit deed, om welke nativiteit deze echte Engelsche uitlanders geweldig en minachtend moesten lachen. De Regeering? Wat kunnen die arme domme boeren? *Wij*, Johannesburg, *wij* zetten het gebouw hier, *wij* betalen het... enz. Enfin! deze heeren hebben sedert dien tijd nog meer gebouwen te betalen gekregen! Omdat mannen als Robinson of Philips, van niemendal, door en in Transvaal millionnaires geworden zijn, denken en zeggen deze heeren dat Transvaal hun dankbaar en onderdanig moet wezen! Het beste is om zulke taal niet te weerleggen, het is al te... engelsch! en ziet men in datzelfde Gouvernementsgebouw die „domme boeren” bijeen, tot het houden hunner Volksraadzittingen, dan gevoelt men mannen voor zich te hebben met wie niet te spotten valt.



IV.

De Volksraadzaalen zijn ruim en hoog gebouwd en zeer doelmatig en deftig gemeubileerd. De toegang tot de zaal en de galerijen is vrij voor het publiek en de pers. De Volksraadsleden zijn gekleed in 't zwart met witte das, terwijl de voorzitter een toga draagt. De secretaris stenografeert al het gesprokene, hetwelk zeer uitvoerig, nagenoeg woordelijk, wordt gedrukt in de wekelijks verschijnende Staatscourant. Dit blad wordt kosteloos aan alle burgers toegezonden, hetwelk geen gering werk verschaft aan de Staatsdrukkerij, daar zulk een wekelijksche Staatscourant, behalve genoemd uitvoerig relaas der zittingen, nog bevat alle Gouvernements kennisgevingen en advertentiën, benevens alle conceptwetten, aangenomen wetten, wijzigingen etc. en dus wekelijks een waar boekdeel vormt.

De redevoeringen der boeren raadsleden zijn geen proeven van welsprekendheid, die schitteren door vernuftig samengestelde redenaars frazen, kunstig geformuleerde zinswendingen enz. waarmede in een rede van een uur lang nagenoeg niemandal gezegd wordt, neen, onverschrokken, open, helder, kernachtig en vol overtuiging zeggen zij hun meening, gemakkelijk hun woorden vindend omdat zij vervuld zijn van het onderwerp, dat zij behandelen en waaromtrent zij hun

meening zullen blijven verdedigen, zoolang zij niet overtuigd zijn de zaak anders te moeten beschouwen. In plaats van bedekte toespelingen te maken, spreken zij hun meening onverschrokken uit in het gezicht van hem dien zij daarbij beschuldigen en die daarop even mannelijk heeft te antwoorden.

Iedere afgevaardigde behartigt zooveel mogelijk de belangen van het district zijner kiezers. Gaat een daarmede somtijds wat ver door bijvoorbeeld te verlangen voor zijn district wat hij aan anderen weigerde, dan laat men hem met echte boerenbedaardheid maar uitpraten en stemt kalm tegen. Het ijverig raadslid heeft dan tegenover zijn kiezers zijn plicht gedaan en daarmee kan hij tevreden zijn. Hefte tooneelen, zooals de vergaderzalen in Duitschland, Frankrijk of Engeland dikwijls vertoonen, komen in Pretoria niet voor of behooren althans tot de groote uitzonderingen. Toen bijv. de jeugdige, welvarende, blozende en dikke afgevaardigde van Johannesburg, een handig advocaat en krachtig woordvoerder van de zoogenaamde progressieve partij, het met zijn spitsvondige en scherpe opmerkingen wat te kras maakte, stond een der oude, magere, geelbleeke boeren op, en geen lust hebbende zich op het gevaarlijk terrein der rechtsgeleerde spitsvondigheden te begeven, noemde hij den uitlandersverdediger eenvoudig een landsverrader, die een pak slaag verdiende, waarom hij hem verzocht de zaal te verlaten, daar hij hem buiten te deur even dat pak slaag wilde toedienen, welk aanbod de Johannesburgervriend echter niet accepteerde. Dergelijke scenes komen echter slechts bij zeer groote uitzondering voor, daar de raadsleden meestal oude boeren zijn, die reeds dikwijls in den strijd schouder aan schouder in het vuur stonden, zich niet zoo warm maken om een verschil van meening, maar ernstig en kalm de belangrijkste vragen behandelen of ingrijpende besluiten nemen.

De Volksraad vergadert dagelijks van 's morgens 9—12 en 's middags van 2—4 uur, terwijl de verschillende uit de leden benoemde commissiën 's avonds bijeenkomen ter behandeling van de haar opgedragen onderwerpen en opmaking van de daarop betrekkelijke rapporten.

De zittingen duren, naar gelang der werkzaamheden, 3, 4 of 5 maanden achter elkander, waarna de leden naar hunne woonplaatsen terugkeeren. Nu de zaken des lands zich zoo uitbreiden, duurden bijv. de zittingen van '96 veel langer dan vorige jaren, terwijl in Januari '97 de leden weder bijeenkwamen, in plaats van in April zooals gewoonlijk. De opening der Raadszitting geschiedt steeds met eenig ceremonieel. De President der Republiek rijdt dan onder groot militair escorte naar het Gouvernementsgebouw en draagt bij die gelegenheid het teeken zijner waardigheid: de groote groene sjerp, waarop het wapen der Republiek, en in den laatsten tijd ook zijn verschillende ridderorden. In de raadszaal bevinden zich dan, behalve de leden van den Uitvoerende Raad, de leden van den eersten en tweeden Volksraad, de in Pretoria resideerende consuls van Frankrijk, Engeland, Duitschland, Nederland, België, Italië, Portugal, Turkije, alsmede alle hoofdamttenaren, terwijl de ruimte voor het publiek bestemd, dan meer dan dicht bezet is door belangstellenden en nieuwsgierigen, waaronder ook vele dames.

Onder het spelen van het Volkslied door een militair muziekcorps, treedt de President binnen en gaat naast zijn stoel staan, totdat de muziek geëindigd is, waarna de Voorzitter de zitting opent en door een daartoe aanwezigen predikant een gebed doet uitspreken.

Hiermede wordt om de beurt een predikant van een der verschillende kerken belast. Na het gebed, verzoekt de Staats-President aan den Staats-Secretaris, om voorlezing te doen

van zijn aanspraak. Die aanspraak heeft in den laatsten tijd tamelijk wel de bekende eigenschap verkregen van „gemeenplaats halfheid” waardoor dergelijke redevoeringen vol niets zeggende frazen, in Europa reeds lang als waardeloos beschouwd worden. Aan de voorlezing, al geschiedt die zoo officieel deftig mogelijk, wordt dan ook maar weinig aandacht geschonken. Na de lezing teekent de Staats-President en Staats-Secretaris dit, op buitengewoon groote vellen papier geschreven document. De Voorzitter bepaalt dag en uur waarop de eerstvolgende gewone Raadszitting gehouden zal worden, de predikant doet weder een gebed, waarna de Staats-President onder de tonen van het Volkslied, de zaal verlaat om, onder hetzelfde militair geleide naar zijn woning gebracht te worden.

De muziek blijft nog wat klinken, totdat alle aanwezigen de benauwde, overvol gepakte zaal verlaten hebben en daarmede is de plechtigheid afgelopen. Ook de laatste zitting, tot sluiting der vergaderingen, geschiedt op nagenoeg dezelfde gelijke wijze. De Staats-Secretaris heeft dan echter geen aanspraak voor te lezen, doch dan houdt de Voorzitter van den Raad een afscheidsrede, resumeerende hetgeen in de zittingen verricht is en den Raadsleden de behartiging der belangen van het land opdragend, ook dan wanneer zij in hun familiekringen teruggekeerd zullen zijn.

In de maanden dat de Volksraad niet bijeen is, vergadert toch dagelijks de Uitvoerende Raad, bestaande uit den Staats-President, Vice-President, Staats-Secretaris, benevens twee gewone leden en den notulenhouders, die tevens een stem uitbrengt. Deze Uitvoerende Raad heeft, zooals de naam reeds aanduidt, de opdracht om te zorgen dat behoorlijk worden uitgevoerd de besluiten welke genomen werden door den een en den Volksraad tijdens hun zittingen, terwijl in

sommige onvoorziene dringende gevallen de Uitvoerende Raad zelf kan besluiten en handelen, welke besluiten echter, zoodra de Volksraad weder vergadert, door dezen moeten worden bekrachtigd, of kunnen afgekeurd en vernietigd worden. Ook de besluiten van den Tweeden Volksraad genomen, moeten, vóór zij van kracht kunnen zijn, door den 1^{en} Raad worden goedgekeurd. Dat die goedkeuring geweigerd werd, is tot nog toe niet voorgekomen. De hoogste macht in het land berust alzoo bij den 1^{en} Volksraad en daarom is het van zeer groot gewicht dat men uiterst voorzichtig is bij de keuze van de leden daarvan. Zij worden door de daartoe stemgerechtigde burgers gekozen voor den tijd van 4 jaar en zijn daarna weder herkiesbaar.

Het aantal zgn. „progressieve” leden is bij iedere nieuwe verkiezing grooter geworden.

Aangenomen, dat al die progressieve leden ware Transvalers zijn (wat niet het geval is) en zij eerlijk niets anders beoogen dan het belang en de duurzame onafhankelijkheid van het land, dan is het den tijd vooruitstreven zonder voldoende rekenschap te houden met de tegenwoordige toestanden van het land en van de nog niet zoo geavanceerde bevolking, zacht genomen, hoogst gevaarlijk.

Aangenomen, dat Transvaal werkelijk, zooals dat heet, in beschaving een eeuw ten achter is (d. w. z. dat de boer zoo ver beneden den uitlander staat) dan moet men niet in enkele maanden of in een paar jaar hervormd en veranderd willen hebben, dat, waarvoor in de nu beschaafde landen een eeuw of meer noodig geweest is.





V.

Natuurlijk zijn de progressieven tegenstanders van Paul Kruger en zijn partij. Kruger is de man, in wien zich oplost en die naar lichaam en ziel vertegenwoordigen het oude, echte, onveranderde Transvaalsche volk, zooals het jaren geleden zich vestigde over de Vaal, den grond voet voor voet aan de duizenden Kaffers betwistend en hun have en goed onophoudelijk met levensgevaar beschermend tegen de geweldigste roofdieren. Menschen, die van de banden en wetten eener geordende maatschappij zoo min wisten en wilden weten, als hun vee en wier kennis en wetenschap zich bepaalden tot hetgeen de oudere den jongere onderwees uit zijn bijbel, bevattende voor hem alle kennis en wijsheid die een mensch noodig heeft, zijnde wat daarbuiten ligt uit den booze.

Als Paul Kruger spreekt, verneemt men de stem van het Transvaalsche volk; niet van den geldzoekenden, vijandig gezinden, beschaafden uitlander, niet van den vriendschappelijk gezinden, genaturaliseerden, geleerden burger, maar van den Transvaler, op wien alles wat in die twee steden van zijn groot land in de laatste 10 jaren heeft plaats gehad, zoo min invloed heeft uitgeoefend als eenige vogelnestjes in een paar van zijn takken invloed uitoefenen op een krachtigen eik.

Bij Kruger is een boer thuis als voor 10, 20, 30, 40 of 50 jaar. Hij zadelt af, vindt Oom Paul op de stoep zijn pijp rookend, gaat bij hem zitten, rookt mee, drinkt zijn koffie en spreekt over zijn familie, vrouw en kinderen, zijn vee en zijn plaats, zooals zij dat reeds in hun jeugd deden, als zij 's avonds te zamen kwamen onder de oude plataan voor het huis van oom Piet of neef Jan.

Kruger spreekt het dialekt van den Transvaalschen boer, ook in de raadszaal en bij officieele toespraken. Andere talen verstaat hij niet; zelfs het „hoog" Hollandsch moet men niet te snel bij hem uitspreken. Hij heeft overigens een buitengewoon sterk geheugen, is gevat en scherpzinnig en blijft zijn bijbel, als zijnde Gods woord, beschouwen als de hoogste wijsheid en het eenige gezag.

Hoe men ook over den bijbel moge denken, dit verandert niets aan het feit dat Transvaal zonder zijn bijbel en zijn God spoedig zou wegslingeren als een schip zonder kompas en roer en reddeloos uiteen zou slaan tegen de klippen van Engeland's zelfzucht.

Kruger kent voor zijn volk geen ander middel tot welvaart en geluk dan te doen naar Gods woord, dan zal God met hen strijden en geen vijand zal ooit machtig genoeg zijn om hen te overwinnen.

Kruger maakt zich niet beangst voor vijandelijke legers, zoo min als één Transvaler dat doet. Van Jameson's 600 man was in enkele minuten niet één overgebleven, zoo zij hun witte vlag niet geheschen hadden zoodra de boeren hen onder schot kregen; en hoewel diep verontwaardigd over de laagheid der onderneming, maakte dat legertje met zijn kanonnen niet den minsten indruk op Kruger, zoo min als op de boeren in hem verpersoonlijkt.

Zondags, twee dagen na Krugersdorp, terwijl men overal

buiten Transvaal in angstige spanning, vreeselijken strijd en bloedvergieting tegemoet zag, terwijl in Natal, Kimberley en Kaapstad sterke troepenmachten dreigend gereed stonden, terwijl in Johannesburg het „voorloopig Bestuur” zijn uitlander-leger en zijn forten bewapend had ter volvoering van het jarenlang beraamde plan, terwijl de telegraaf bericht bracht, dat opnieuw een groote gewapende troepenmacht over de grenzen van het Gharterland in Transvaal getrokken was, terwijl dit alles plaats had, zat Kruger op de stoep voor zijn woning, dronk met een paar boeren zijn koffie en ging even daarna, geheel alleen, kalm de straat op naar de kerk, op een pleintje tegenover zijn woning gelegen en welks klokje, evenals iederen Zondag op dat uur, rustig en vredevol luidde.

Die oude reus, met den rug gekromd, als door den verbazenden last daarop jaren lang dag aan dag getorst, daar geheel alleen te zien loopen, zonder eenig geleide, terwijl hij wist dat hij omringd was door zooveel, in het geheim gewapende vijanden, die hem reeds dagen lang beloerden, die man, dien de van alle kanten dreigende gevaren geen voetbreed van zijn pad doen wijken, dat is de man groot en sterk genoeg om het geheele Transvaalsche volk te verpersoonlijken.

Terwijl in en buiten Pretoria vele buitenlandsche familiën hun woning ontvluchtten en zich met hun kostbaarste bezitting opsloten in, naar hun meening veiliger huizen, terwijl kanonnen rondom de stad werden opgesteld en men sterke wachten organiseerde om vrouw en kinderen, have en goed te beschermen, was er bij den Transvaler geen schijn van vrees of angst.

Het vertrouwen op Gods hulp geeft den boer dan ook een Mahomedaansche kalmte en gerustheid.

Bij de mare van Jameson's inval verreezen plotseling, als

uit den grond, honderden, spoedig duizenden echte „zonen van 't land,” die ieder uur van den dag en den nacht, van alle kanten kwamen aanrijden, vuil, met stof en zand overdekt, nauwelijks gekleed, zonder iets anders bij zich dan hun geweer en patronen.

Die mannen, waaronder velen stram en afgeleefd, maar waaronder, gelukkig! ook vele jonge Transvalers, vernamen bij hun aankomst dat de vijand reeds gevangen genomen en het gevaar geweken was . . . doch dat bericht was voor de meesten een teleurstelling. Niet omdat strijd en bloedvergieten hen aanlokte, maar omdat zij, reeds jaren lang, gevoeld en begrepen hadden, dat een machtige vijand hun den dood gezworen had en hen in het geheim op allerlei wijzen bestookte en trachtte te vernietigen, omdat zij wisten dat zij uit den weg geruimd moesten worden, opdat er „één groot vereenigd Zuid-Afrika” zou bestaan, omdat zij wisten dat er nog een bloedigen slag geleverd moest worden, alvorens de geheele, ondubbelzinnige onafhankelijkheid en zelfstandigheid van hun land was gevestigd en omdat zij meenden dien strijd niet te mogen overlaten aan hun kinderen, op velen van wie, helaas! niet zeker te rekenen zou vallen, daar het Engelsche goud zoo gevaarlijk is voor hun zonen en dochteren.

Nu! nu dachten en hoopten, die arme vrijheidshelden, dat de storm was losgebroken en het kaf uit het koren zou vliegen, en daarom was het hun een teleurstelling te vernemen, dat de lucht reeds bij het eerste windje was opgehelderd en zij naar huis konden gaan in dezelfde zwoele, benauwde, drukkende atmosfeer, die zij gehoopt hadden te zuiveren.

Vele boeren, die na hun terugkeer van Krugersdorp geluk gewenscht werden met hun overwinning, schudden droevig het hoofd en zeiden: „Nee, nee! Het is niet goed. Het

was geen schande geweest, zoo wij dien eersten slag verloren hadden, onverwacht verrast en overvallen door een overmacht — maar dan! — dan hadden al onze vijanden hun kop durven opsteken en dan hadden wij gezien wie onze vijanden zijn, waar zij zitten en wat zij zoolang in het geheim hebben beraamd en verricht. Niet alleen in Johannesburg, maar ook in Pretoria en op andere plaatsen, spannen verraders, zoowel Afrikaners als Engelschen, tegen ons samen. Die waren dan allen gewapend en georganiseerd voor den dag gekomen. Ja! dan had het bloed gekost, maar dan hadden wij opeens ons land kunnen schoonvegen van de verraders, die ons zoolang in stilte martelen en met wie het toch eenmaal tot een strijd moet komen. Nu, nu blijven zij zich stil verschuilen, hebben Gouvernementsbetrekkingen en doen of ze onze vrienden zijn, en nu zijn wij dus nog even ver als vóór den Jameson inval."

Er was ongetwijfeld veel waarheid in deze ontboezeming en het was opvallend hoe, nadat het bekend was dat de boeren met de gevangenen onderweg waren naar Pretoria, dus toen alles reeds beslist was, hoe toen lui van allerlei slag, doch nagenoeg allen met zeer verdacht uiterlijk, zich aanmeldden bij den veldcornet om hun geweer en patronen af te halen.

Toen President Kruger, eenige maanden later, er op aandrang om ieder, die bij die gelegenheid de wapenen had gedragen, het volle burgerrecht te verleenen, werd dit voorstel door den Volksraad niet aangenomen, daar dit opnemen der wapenen geen waarborg gaf voor betrouwbaarheid en men begreep uiterst voorzichtig te moeten zijn met het burgerrecht, zijnde de hefboom waarmede de heeren uitlanders reeds lang gehoopt hadden de tegenwoordige „boerenregering" uit den Raad te lichten.

De buitengewone vergevensgezindheid door den Staats-President betoond aan de vijanden der Republiek is vrij algemeen bekend. Door de echte Jingo's wordt daarin natuurlijk geen grootheid gezien, doch wordt dit minachtend beschouwd als een bewijs van zwakte en vreesachtige gehoorzaamheid aan Engeland's dwang.

Anderen hebben erkentelijk hun dank betuigd, terwijl de bekende Bamato, die gewoonlijk van het eene uiterste in het andere vervalt, een paar levensgrooten, marmeren leeuwen cadeau gaf, welke thans de stoep voor de woning van President Kruger versieren en daar wel wat bederven aan het eenvoudige dat men daar gewoon was.

Dit gaat trouwens in den laa'sten tijd in meer opzichten verloren.

Zag men eertijds den Staats-president iederen dag, 's morgens 8 uur, in zijn rijtuigje, naar het Gouvernementsgebouw rijden, dampend zijn pijp rookend, terwijl nu en dan een paar armzalige jongens, blootshoofds en met bloote beenen mee reden of het boodschapmeisje met haar mand zoo ver mee ging, dan was het niets bizonders als bijv. een boer met zijn ossenwagen passeerde, deze Kruger even staande hield en met zijn lange zweep in de eene hand en de pijp in de andere, een praatje maakte met zijn President; thans vertoont deze laatste zich niet meer op straat dan onder gewapend militair escorte.

De vele ridderorden en eeretekenen, waarmede hij in den loop der jaren begiftigd werd, zag men vroeger hoogst zelden. Nu behangt hij daarmede bij alle gelegenheden zijn borst. Ook heeft hij er in toegestemd dat er thans een standbeeld voor hem wordt vervaardigd waarvoor £ 10,000 beschikbaar gesteld werd door de firma Lewis en Marks, eenige concessionarissen voor het vervaardigen van sterke dranken in Transvaal.

Deze schatten afwerpende industrie werd eenige maanden geleden met een gevoeligen slag bedreigd, toen door den 2ⁿ Volksraad besloten werd den drankverkoop te verbieden aan alle winkeliers buiten de steden en dorpen, welke winkeliers hoofdzakelijk bestaan van drankverkoop aan Kaffers. De uitvoering dezer zoo zeer toegejuichte wet werd echter door den Uitvoerenden Raad voorloopig tot nader order uitgesteld en hoewel de vereerders van Kruger met minachting en verontwaardiging ieder vermoeden verwierpen, als zou hun President zich laten influenceeren en leiden door de genoemde belanghebbende firma, zoo gaf toch een en ander gelegenheid aan de vele der Regeering vijandlg gezinde bladen om hun kolommen te vullen met allerlei scherpe insinuatien.

De tweede man in den Staat is de Commandant-Generaal P. I. Joubert, wiens naam verbonden is aan de vele roemvolle gevechten der boeren tegen blanken en zwarten, daar hij, hoewel zelf geen deel aan den strijd nemend, toch krachtens zijn waardigheid met de hoofdleiding daarvan belast was.

Tijdens de Jameson affaire behoefde hij Pretoria niet te verlaten en behandelde met de overige leden van den Uitvoerenden Raad in het Gouvernementsgebouw, die aangelegenheden. Daar hij een der leiders van de oppositiepartij is, of eigenlijk door die partij wordt geleid, heeft hij een grooten en krachtigen aanhang, zoodat bij de laatste verkiezing van Staatspresident op hem slechts enkele stemmen ninder werden uitgebracht dan op P. Kruger.

Sedert hebben echter veel burgers zich losgemaakt van die partij en is het niet te verwachten dat, zoo thans een dergelijke verkiezing moest plaats hebben, zooveel stemmen op hem zouden worden uitgebracht.

Intusschen is P. Kruger in het laatste jaar zeer oud ge-

worden en is het wel waarschijnlijk dat hij, in 't leven blijvend, bij de volgende verkiezing niet meer in aanmerking zal willen komen. Natuurlijk heeft de progressieve partij haar candidaat reeds gereed, doch het is te hopen dat geen partijman moge benoemd worden, maar een ware, eerlijke onverschrokken Transvaler. Mannen als Cronjé en Malan, die bij Krugersdorp onverwacht gelegenheid kregen om onwillekeurig te toonen wie zij zijn, zulke mannen zijn er in Transvaal nog genoeg.

Commandant Cronjé is nu superintendent van Naturrellen, een zeer belangrijke betrekking vroeger waargenomen door den Commandant-Generaal.

De leiding van alle aangelegenheden betreffende de vele dichtbevolkte kafferstammen gevestigd in Transvaal is van zeer groot gewicht voor het land.

Kaffers mogen geen grond in eigendom bezitten, doch moeten jaarlijks aan de Regeering hutbelasting betalen voor den grond (locatie) door hen bewoond.

Van de duizenden ponden belasting, die de Regeering ontvangen moest bij een geregelde ordelijke inning der gelden kwam, echter slechts een klein gedeelte in.

Sommige hoofden weigerden op het laatste in het geheel iets te betalen en dreigden ieder te zullen neerschieten die hun daartoe zou willen dwingen. Van daar de vele moeilijkheden in het Noorden en het uittrekken van burgers commando's daarheen.

Is er een voldoende en vooral geschikt ambtenaarspersoneel dat aan alle verordeningen betrekkelijk de verhouding van de kafferstammen tot de Regeering, streng, ordelijk en eerlijk de hand houdt, dan zullen er niet licht moeilijkheden ontstaan, want dan kunnen alle verkeerdheden, die voor de Regeering gevaar opleveren, dadelijk worden tegengegaan, zoodra ze zich beginnen te vertoonen en dus nog niet moeie-

lijk zijn uit den weg te ruimen. Welk aandeel Engelsche missionarissen, handelaren en andere opruiers gehad hebben in het verzet der in stilte gewapende Kaffers, behoeft niet meer uitvoerig besproken te worden. Alleen zij hier even vermeldt het ergerlijke, maar tevens sterk sprekende feit dat, toen het Kafferhoofd Malaboch, wiens bestrijding zooveel geld en menschenoffers gekost had, eindelijk gevangen in Pretoria gebracht werd, de wagen waarop hij stond, spoedig omringd werd door honderden Engelsch-gezinden, die hem toejuichten, hem onder bravo-geschreeuw met hoeden en petten toewuifden en elkander verdrongen om hem de hand te kunnen drukken.

Weigert een Kafferkapitein zijn volk af te staan om bij de Boeren of aan de mijnen of in de steden te werken, dan kan ook dit veel ongerief en schade veroorzaken, daar de Boeren voor het bewerken van hun land, het verzorgen van het vee en het verrichten van het huiswerk geen andere dan kafferhulp hebben. Ook aan de mijnen en in de steden is dat hetzelfde geval.

Dagelijks ziet men dan ook troepen van Kaffers „op pad” van hun locatie naar de mijnen of omgekeerd. Zij werken gewoonlijk niet langer dan 6 maanden en keeren dan weder naar hun kralen terug om daar het werk te doen dat noodig is voor het vee en het graan van hun eigen volk.

Nu het gezag der Boeren gehandhaafd is en de kaffers de Regeering respecteeren en gehoorzamen, wordt het gebrek aan kafferhulp langzamerhand minder, iets wat van zeer groot gewicht is, daar belemmering van arbeid in de mijnen groote finantieele schade berokkent en het hoogst treurig is als de buitenscholen ledig staan, doordat de leerlingen het kafferwerk moeten verrichten.



VI.

In het huishouden der blanken, vervult een Kaffer al het werk dat hier door de dienstboden gedaan wordt.

Waar hij als kindermisje fungeert, toont hij in den regel groote zorg en onuitputtelijk geduld. In de meest Afrikaansche gezinnen, waar men van kind af gewoon is de Kaffers zoo in alle opzichten als dienstmeisjes te gebruiken, wordt geheel over het hoofd gezien het verschil tusschen een kindermisje en een krachtigen jongen man en het is eigenlijk te verwonderen dat de noodlottige gevolgen daarvan niet meer voorkomen dan thans het geval is. In de meeste van deze gevallen zijn de slachtoffers of hun ouders door hun verregaande nonchalance en onvoorzichtigheid de oorzaak der ellende.

Ook wordt den Kaffers meestal veel gelegenheid gegeven tot diefstal, doch van die gelegenheid maken zij zelden gebruik.

Wordt hier een dienstbode gehuurd, dan moeten er „getuigen” zijn, bij wie men alle mogelijke informatiën kan inwinnen en moet zoo'n dienstmeisje met beste getuigschriften eens alleen in huis blijven, dan sluit men dikwijls nog deuren en kasten af.

Heeft men daar een Kaffer noodig, dan roept men er maar een aan, die juist passeert en zegt hem dat hij kan komen werken. Tenzij hij niet vrij is, komt hij binnen en hebt gij

hem zijn werk slechts aan te wijzen, waarna hij zonder verdere plichtplegingen direct het kind op zijn arm neemt, of de aardappelen gaat schillen, of stof afneemt of wat men hem 't eerst mocht hebben opgedragen.

In steden en dorpen mogen de Kaffers niet ongekleed zijn, wat voor hen niet veel bezwaar oplevert, daar zij niet veel omslag maken met hun toilet: een oude jas en broek zijn daartoe voldoende, al ontbreken desnoods aan de jas de mouwen en al is van de broek niet veel meer over dan enkele fragmenten. Blijft een Kaffer eenigen tijd in dienst dan geeft men hem spoedig eenigszins betere kleederen, doch zelf geven zij daarvoor liefst hun geld niet uit, maar zenden dat naar huis of bewaren het totdat zij daarheen terugkeeren.

Enkele Kaffers daarentegen maken soms veel werk van hun toilet en gaan Zondags wandelen, gekleed in goed passend nieuwmodisch costuum, liefst met hoogstaande halsboord, manchetten, fijne laarsjes, hoogen hoed, handschoenen, gouden horlogeketting en wandelstok. Onder deze heeren vindt men de „geleerde Kaffers”, die zich te hoog achten voor keukenen kindermeidenwerk, maar dienst doen aan kantoren, magazijnen, winkels etc. Wat hun „geleerdheid” betreft, die bestaat bij Kaffers uit niets meer dan hetgeen zij op hun scholen en in hun kerken en van zendingen leerden, nl. het lezen en schrijven van hun taal. Daar er in die taal geen andere boeken gedrukt zijn (behalve schoolboekjes om letters en woordspelling te leeren), dan den bijbel, zoo leest zulk een Kaffer ook niets anders en bepaalt zich zijn geleerdheid dan ook uitsluitend tot de kennis van zijn bijbel, d. w. z. tot de verschillende verhalen, zooals wij die hier in zg. kinderbijbels vinden. Bij het lezen van die verhalen hebben zij niet de minste voorstelling van tijd, plaats, omstandigheden etc. waarin men zich de handelingen en personen denken moet.

Zoo'n „geleerden" Kaffer met aandacht en hardop lezend vindend, vroeg ik wat hij daar las, waarop hij antwoordde „ik lees van Petrus die in de tronk zat; toen kwam 's nachts de Heer, die deed de deur open en zei tegen Petrus: „jij kan maar loop".

Wie was dat: Petrus? „Dat was die toen de hoenders schreeuwden, zei dat hij niet bij den Heer behoorde."

Welke Heer? „Die hier boven is, in den hemel!"

Van dien hemel gaf hij verder een duidelijke tot in allerlei bijzonderheden uitvoerige omschrijving. Een voorstelling van de aarde had hij echter niet in het minst en de gedachte aan bolvormigheid bleek totaal buiten zijn bevattingsvermogen te liggen. Hij wist alleen dat de aarde eindigde ergens heel ver bij de zee; dat boven de aarde de hemel was en onder de aarde de hel. Aan „geleerde" Kaffers valt dus nog wel iets te onderwijzen en zoo Hollandsche Zendingen wat meer wilde denken aan Transvaal, dan zouden zij, zoo wel aan de ontwikkeling der Kaffers als aan de onafhankelijkheid van het land der Boeren groote diensten kunnen bewijzen.

Behalve de reeds genoemde leden der Regeering is ook de Staats-Secretaris lid van den Uitvoerenden Raad.

Het werk aan zijn departement is van zuiver administratieven aard en daar alle regeeringszaken dat departement passeeren en zich zeer belangrijk hebben uitgebreid, nam ook deze administratie zeer in omvang toe, zoodat het personeel van den Staats-Secretaris nu zeer talrijk en in verschillende afdelingen gesplitst is. Dat dr. Leyds een Hollander is, maakt hem, volgens de anti-regeeringsbladen niet geschikt voor die betrekking. Andere fouten heeft men hem, voor zoover bekend, nog niet kunnen te laste leggen.

Hij wordt algemeen geroemd om zijn ijver, terwijl velen

in hem een groot Staatsman vermoeden, daar hij bij iedere gelegenheid en in elk gezelschap waar onderwerpen worden aangeroerd, die betrekking hebben op politiek, steeds een onverbreekbaar stilzwijgen in acht neemt. Anderen meenen, dat een Staatsman de kunst van spreken moet verstaan en dat wel hij een goed zeeman is, die onder wind en regen van wal durft steken en zijn schip veilig van tusschen de rotsen uitvoert, maar niet hij die stil in de haven blijft liggen. Zij meenen verder, dat zoo er sprake is van een Staatsman, in de eerste plaats gedacht moet worden aan den ouden grijzen rechter Jorissen, wien nimmer ontbraken de meest gepaste, diep doordachte en, waar het noodig was, snijdend scherpe, afdoende woorden, dáar, waar bedekt of openlijk Transvaalsche aangelegenheden werden besproken.

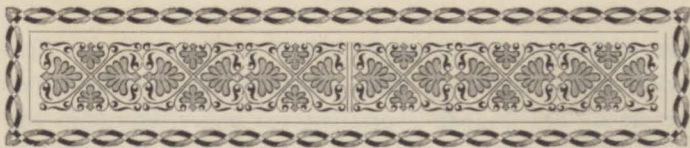
Daar beide mannen kort geleden in Nederland vertoefden, is daar gelegenheid geweest hen te leeren kennen.

Om verder alle afdeelingen van 's lands dienst te behandelen, zou in dit bestek al te vluchtig en te oppervlakkig moeten geschieden; dus volgen hier nog slechts enkele mededeelingen omtrent het departement van onderwijs.

De van Engelsche zijde komende bewering, dat de Boeren dom en onbeschaafd zijn en dus staan ver beneden de heeren uitlanders, die hun hunne belangen moeten toevertrouwen en hun gehoorzamen moeten, is, het kan niet ontkend worden, een dreigend gevaar dat dagelijks nader komt en sterker wordt en waartegen de oude Boeren met hun niet missende geweren zich niet kunnen verdedigen.

Daarom is het nu de beurt voor het jonge geslacht. De jeugdige Transvaler heeft zich tevens te wapenen met kennis en wetenschap, waardoor de buitenwereld respect hebbe behalve voor zijn geweer, ook voor zijn beschaving. De jonge Transvaler moet zich zedelijk en intellectueel gevoelen

boven den vreemdeling, die in zijn land zich komt nestelen. In één woord: het jonge geslacht moet de vijanden van Transvaal hun eenigst maar sterk wapen uit de hand slaan en hen dwingen de hand in ware vriendschap toe te steken aan de zonen van de vrije Zuid-Afrikaansche Republiek.



VII.

Het departement van onderwijs, met dr. Mansvelt als superintendent, is zich zijn hooge roeping bewust en neemt alle maatregelen, die noodig zijn om het onderwijs op dat punt te brengen om het beoogde doel te bereiken. Het aantal scholen met de daarvoor geschikte onderwijzers en onderwijzeressen wordt voortdurend vermeerderd. Geregelde inspectie geschiedt, behalve door den superintendent, door 4 inspecteurs.

Het onderwijs wordt gegeven volgens aan het Departement vastgesteld leerplan; voor ruimen voorraad van geschikte schoolboeken wordt gezorgd. Verder is reeds opgericht het Staatsgymnasium met de noodige leeraren voor de verschillende vakken, en, als overgang daartoe, de Staats-modelschool, waaraan verbonden het Staats „te huis,” ter inwoning voor de Transvaalsche zonen uit alle deelen des lands, die aan de lessen aan genoemde instellingen deel nemen.

Hoewel die nieuwe inrichtingen bij den aanvang van den bouw groot genoeg schenen, blijken ze nu reeds te klein, daar voortdurend nieuwe leerlingen zich aanmelden. Ook de Staats-meisjesschool, met daarbij behoorend „te huis,” hoewel mede zeer ruim, bleek weldra vergroot te moeten worden — zelfs wordt nu reeds besproken de wenschelijkheid, dat Transvaal een eigen Hoogeschool hebbe — in één woord:

het onderwijs, met krachtige hand aangevat, en met rijke geldmiddelen gesteund, heeft in enkele jaren reuzenstappen genomen, dewijl daarin veranderingen en verbeteringen zijn aangebracht, zoo veel, zoo groot en zoo ingrijpend, als waarvoor in andere landen stellig 25 jaar en nog meer zouden noodig geweest zijn.

De Boeren, nu eenmaal rondom ingesloten, kunnen de golven der beschaving niet meer ontloopen en niet verder de wildernissen intrekken. Zij gevoelen dus, dat zij zich op die golven moeten kunnen bewegen of anders verloren zullen gaan. Zij gaan nu het groote gewicht van het onderwijsdepartement inzien en als de superintendent op den ingeslagen weg voorzichtig, maar tevens onverzettelijk blijft voortgaan, dan is de toekomst van het land verzekerd.

Dat het zwaartepunt in het onderwijs ligt, beseften de vijanden der Republiek volkomen, vandaar dat geen Departement onophoudelijk zooveel lage, venijnige, scherpe aanvallen heeft te verduren, als het Departement van Onderwijs.

Op allerlei gevaarlijke, goed berekende manieren wordt er schande geroepen over de Regeering, die de arme Afrikaners door een Hollander als Mansvelt met zijn bende van godloochende en verwaande Hollander-onderwijzers zoo doet vernederen en verachten.

Het heet, dat het onderwijs allen tot Hollanders wil maken, dat alles wat Afrikaansch heet geminacht en verguisd wordt enz. Met argusoogen wordt iedere maatregel van het onderwijsdepartement nagegaan om telkens een hevig alarm te maken, zoo één woord of daad van Mansvelt maar eenigszins dienst kan doen om er valsche insinuatien uit te distilleeren en daarmee de bladen te vullen.

Al die tegenstanders (dat zijn in de eerste plaats de „Afrikanen” met de Kaapsche kerk en haar bladen aan het

hoofd), al die fanatieke Hollanderhaters vechten eigenlijk niet tegen Mansvelt of zijn onderwijzers en ambtenaren, maar tegen den door hen zoo gevreesden invloed van het onafhankelijk, vrij, zelfstandig, nationaal Transvaalsch onderwijs. De groote „vereenigde” Kaapsche kerk met al haar predikanten en onderwijzers, die tot zeer kort geleden langzaam maar zeker voortwerkte om Transvaal op te nemen in haar „vereenigd Zuid-Afrika,” ziet op eenmaal haar prooi, waarvan zij reeds zeker dacht te zijn, ontsnappen en bewaakt door een macht, waarop niet gerekend was.

Tenzij de aanvallen te laag en te persoonlijk zijn, zoodat zwijgen onmogelijk is, geeft dr. Mansvelt geen antwoord op de dagelijksche insinuaties en lasteringen.

Hij kan zijn tijd beter gebruiken en gaat geregeld voort met het uitwerken van de voorgestelde en goedgekeurde plannen, daarbij aan de tegenpartij niet meer concessie doende dan gebiedend noodzakelijk is om het aan Volksraad en Regeering mogelijk te maken; zonder te groote botsing voort te gaan op den ingeslagen weg.

Men moet bedenken dat velen der Boeren Volksraadsleden het groote belang van het onderwijs niet kunnen inzien, daar zij van kunst en wetenschap geen begrip hebben, terwijl zij zich gemakkelijk laten leiden door de woordvoerders der tegenpartij, die geen middel ontzien om het onderwijsstelsel af te breken. Zoo werd (om een voorbeeld te geven) door gezaghebbende bladen en personen beweerd en ernstig en spitsvoudig verdedigd, dat de Hollandsche taal geheel ongeschikt was bij eenige wetenschappelijke studie, daar voor de meeste termen, gedachten, verklaringen enz., geen Hollandsche woorden of uitdrukkingen bestonden.

Dat de Hollandsche taal door het Departement van Onderwijs met hand en tand wordt hoog gehouden, is natuurlijk

de grootste grief van de oppositie. Het heet wel, dat Mansvelt dit doet om zijn Hollanders vóór de Afrikaners te trekken — maar die bestrijders weten zeer goed, dat die taal het eenige wapen is waarmee zij worden bevochten en dat de geheele strijd tegen Mansvelt enz. zou zijn afgelopen, zoo hij dat wapen uit zijn hand legde.

Ook President Kruger houdt dit zwaard in zijn kolossale hand vastgeklemd.

Zoo dikwijls hij een nieuwe school officieel opent, spreekt hij: „Kinderen! weest verblijd dat er nu zulke scholen komen. Leert zoo veel als ge kunt, want wij hebben veel knappe mannen noodig als ambtenaren voor onze vele kantoren. Nu moeten wij nog vreemdelingen nemen, maar als gij groot zijt, dan moeten alle ambtenaren landszonen zijn. Leert dus veel, maar boven alles kinderen! houdt je taal in eere! Past op dat niemand je die ontnemt! Spreekt thuis, op straat en overal je eigen taal, de taal van je land, de taal van je vader, de taal van je bijbel. Die bijbel, dat is . . .” en na die oratorische wending van de taal op den bijbel, volgt dan zijn bekende beschouwing over de waarde van den bijbel. Dit hooghouden van de landstaal is van het hoogste belang. Op enkele uitzonderingen na wordt thans in alle Gouvernements-kantoren Hollandsch gesproken, terwijl eenige jaren geleden ook daar in hoofdzaak Engelsch werd gehoord.

Waar men zich echter in Afrikaansche kringen eenigszins van Engelsch bedienen kan, niet alleen in Johannesburg en Pretoria maar ook in alle andere dorpen in Transvaal, wordt de Hollandsche- of liever Hollandsch-Afrikaansche taal, nog ter zijde gelegd, als niet passend voor welopgevoede, beschaafde Afrikaners.

Dit vooroordeel, dat door de Engelsche en Kaapsche scholen en kerken op allerlei manieren krachtig gesteund en in de

hand gewerkt wordt, kan alleen worden weggenomen door zoo algemeen en uitgebreid mogelijk Staatsonderwijs, door leeraren en onderwijzers die bij het behandelen van alle vakken de Hollandsche taal, Hollandsche boeken etc. gebruiken.

Daardoor en door de daaruit voortvloeiende beoefening der Hollandsche litteratuur zal het jonge geslacht die taal gaan liefhebben en eeren en zich daarvan bedienen bij hun denken, spreken en schrijven, zonder zich daarvoor te schamen; en daarvan zal weder het gevolg zijn dat het karakter, de levenswijze etc. zich niet zal blijven vervormen naar Engelsch model, zooals tot nog toe het geval is, zoolang kleeding, woning, meubileering, voeding, ontspanning, muziek etc. zich richten naar Engelsche manieren en naar Engelschen smaak.

Lange verhandelingen in Transvaalsche couranten, om daarmede dit gevaar te keeren, kunnen niet baten. Misschien is het zelfs onvoorzichtig daarin herhaaldelijk te verkondigen dat de taal de machtigste hefboom is in handen der Regeering. Men behoeft den vijand niet zoo duidelijk aan te wijzen waar men wapenen geborgen houdt.

Wanneer de Regeering en dr. Mansvelt slechts zorg dragen, dat zij den langsten hefbooms arm in handen houden, dan zullen zij eenmaal de overwinning behalen in den strijd tegen de gevaarlijke en sterke machten, die zonder geweer en kanonnen de Transvaalsche natie pogen te vernietigen.

Zonder twijfel wenscht men in Nederland den Transvalers deze overwinning van harte toe. De belangstelling in het moedige volk dat zulk een strijd voert voor zijn taal en onafhankelijkheid, moge hier niet verminderen, doch zich openbaren door vermeerdering en versterking van de banden, die Nederland reeds verbinden aan dit jeugdige, veelbelovende land.

Bij de Uitgevers dezes is mede verschenen:

S. FREIHERR VON GAISBERG,

R A A D G E V E R

BIJ DEN

Aanleg en het Onderhoud van Electriche Verlichtingen.

NAAR HET HOOGDUITSCH BEWERKT

DOOR

J. J. KNOTTER,

Officier-Machinist bij de Kon. Ned. Marine.

In linnen stempelband, zakformaat, met 131 figuren tusschen den tekst.

Prijs *f* 1.90.

WAT EISCHT MEN?

VOOR DE

ADMISSIE-EXAMENS van de H. B. SCHOLEN en GYMNASIA

DOOR

EEN' HOOFDONDERWIJZER.

Prijs *f* 0.65.

ANTWOORDEN *f* 0.05.

Geïllustreerde Gids

VOOR

Rotterdam en Omstreken.

MET PLATTEGROND DER GEMEENTE 1897.

f 0.25.

Gedrukt bij MARYNEN & KNUTTEL, Rotterdam.